

ԴՄ ԲԱՐՈՒԳԱՅԻՆՈՒԹՅԱՆ

«Շարժում» լրագրին բարեկեան թղթակից «Վառապան» էն բացատրութիւն պահանջած էի այն երկու որոշ զրպարտութեանց մասին որով ինծի կը վերադրէր «Ա. Սուլթանին կենացը բաժակ պարպած ըլլալ», 2. Բարեկեան սամանեան դիւսպանատան չուրջը սլքտալ»:

Դիւսպանատան չուրջը կատարած պտտյաներու համար «Շարժում»-ին «Վառապան»-ը իբրեւ պայտջոյց կը յիշատակէ «Տաճիկին հետ գործ ունեցող»(!) անձեր որոնք զիս կը լրտեսին եւ դեր, բայց անոնց անունը զայտնի կը պահէ՝ քաղաքական պատճառներով (!) 1) Դիւսպանատան շուրջը գրպարտիչ մը, որ երեւակայութեամբ լրտեսներ իրեն վկայութեան կը կոչէ, — ասի իր միամիտ մտտով թանկ մեջ աւելի զաւել տական է քան զղուեղի, եւ ամէն քան թանկ իսկականացն ապուշ: Զակաւին չկրցայ հասկնալ թէ ինչո՞ւ համար միշտ կը պտտիմ գեւապանատան չուրջը եւ երբեք ներս չեմ մտնիր: Այս հեքիաթը եւ ոչ իսկ ճարտար ու կապակից հիւստածք մը որ արժանիք ունի:

Գաղով բաժակաճախ խնդրէր «Շարժում»-ի սքոզեալ հերոսը սա սողերը կը նուիրէ անոր իբրեւ ապագոյց եւ բացատրութիւն. «Միթէ միեւնոյն Չոպանեան չէ՞ր որ սակից գրեթէ երեք տարի առաջ այսօր Սուլթանին հարէմին մէջ տափացող թիւրքերու հետ իր հիւանդի ուղղորդուե՞ր բաժակաճախն այնքան լըրջութեամբ արտասանէ: 2) Չոպանեանի այդ արարքը, որ իր թրքամոլութիւնը ցոյց կուտայ, հրատարակուած է մամանակին «Մէշվէրէթ»-ին մէջ:»

Այս տարածած սողերուն տեղ, ուր զրպարտութիւնը կը կրկնուի առանց պայտջոյցուելու, շատ աւելի բնական եւ համոզիչ, նոյն իսկ ջախջախիչ պիտի չըլլա՞ր պարզապէս այդ համարաւար բաժակաճախ «Մէշվէրէթ»-էն ինքզինքնիւ եւ հրատարակել «Շարժում»-ին մէջ: Իմ այլ «Թրքամոլ ու սուլթանաէր» ճառին հրատարակուելովը, ամբողջ հայ հասարակութիւնը պիտի ըմբռնէր ի՞նչ մոլորաւոր Տաճիկ մը ըլլալ, եւ խղիւրդ վերջնապէս պիտի փակուէր:

Փախի որ «Վառապան» զիմակին ետեւ պահէր Եւստ ֆիդային այս պարզ զրպարտը չէ՞ կըրցած ունենալ, եւ պիտի փութամ իրեն օգնութեան հասնիլ: Ահաւասիկ լուս առ բառ բաժակաճախ թարգմանութիւնը:

«Պարոններ»

«Այս իրիկուն մինք հաւաքուած ենք յարկանք բնծայելու համար Տաճիկստանը արգարտութեան սեփմով մը օժտելու ձրող ջանքի մը» եւ ես ւ չայ, հաճաքով կուգամ ծափահարել

թուական մը որ քայլ մըն է դէպ ի ազատութիւն:

«Միջնադարի մամանադրութիւնը կրնայ քննադատելի կողմեր ունենալ, եւ արդէն քննադատուած է եւրոպացի գիտնականքէ: Այն այլապէս ազգութիւններ որոնք սամանեան պետութեան ընդարձակ եւ երկինքանդ ամբողջութիւնը կը ձեւացնեն, պիտի թերեւս փափաքէին զայն ահաւել աւելի ճկունացած, աւելի ընդլայնուած, որպէսզի կարենար ներգաղափարութեան մը փոխարինել ինչ որ այսօր ուրիշ բան չէ բայց իթէ անկերպարան եւ գիմեական խառնակութիւն մը: Բայց այդ մամանադրութիւնը բարոյական յաղթանակ մը եղած է հին բուսականական ուսման դէմ տարուած, եւ ամէն ոք պարտաւոր է յարգանքով խնայելի զէպ ի Ազատութիւն երկընցող ժեսթի մը առջեւ: Հայերը որ առաջիններէն եղան թողութիւն, եւ սուրբ նստող յանդգնութեամբ մը, Սուլթանին բարբարոս բռնաւորութեանը դէմ, շատ բնական է որ մամանակին այդ յաղթանքին:

«Այս յետոյ, այս երեկոյթը հանդիսաւոր ցոյց մըն է, ոչ միայն տոնելու համար Սահմանադրութիւնը, այլ միանգամայն անիծելու համար մեր ամառու թշնամին, Սուլթանը: Ան երգմունկացն մըն է եւ մարդասպան մըն է, իր պետութեանը կործանիչն է, եւ Հայոց զահեհն է: Ուրիշն այստեղ մենք համանոյն առեւելեան եղբայրութիւնը ունինք: Եւ ունինք նաեւ արտօրին եղբայրութիւնը: Սակայն որպէսզի ամենքս ալ, զուգընդ տարբեր ցեղերու որոնք սակայն ամենքն ալ միեւնոյն թշնամին հալածուած են, այս իրիկուն իրարու ձեռք տանք՝ ներկային արհաւիրքները վայրկեան մը մոռնալու եւ լաւագոյն աւազգայն մը յուսալու համար:

«Կը խմիմ Արգարտութեան եւ Եղբայրութեան»»(*)

Ահաւասիկ իմ «սուլթանաէր ու թրքամոլ» ճառն:

Եւ ահա ինչպէս կը գրուի պատմութիւնը մեր մէջ:

Ու այս հրէշային խեղաթիւրումը, այս պարզ անաժօթ ստութիւնը կը հրատարակուի թերթի մը մէջ, որ ինքնին աննշան եւ ողբալի, նշանակութիւն ունի սակայն իբրեւ յեղափոխական կուսակցութեան մը անպայտուն օգնութիւն: Քստմենլի բան մը չէ՞ որ լրագրական գործունէութեան մէջ պայտջանակի մը դէմ այսպիսի անբարոյական զէնքեր գործածող մարդիկ ու

(*) Միջնեկեթ, 1 յունուար 1897:

